

UPPSALA
UNIVERSITET

Omvärldsanalys psykotraumatologi 2023

Kunskapscentrum i psykotraumatologi

Sammanställt av Kunskapscentrum i psykotraumatologi vid
institutionen för medicinska vetenskaper, Uppsala universitet, på uppdrag av
Socialstyrelsen.

Författarna svarar för innehåll och slutsatser.

Uppsala, 31 oktober 2023

Innehåll

Inledning.....	4
Kunskapsområdets utveckling.....	4
Rysslands invasion i Ukraina	4
Coronapandemin.....	5
Bedömning och behandling	5
Utveckling och viktiga områden	7
Forsknings- och utvecklingsprojekt.....	7
Utbildningar	9

Inledning

Detta är en omvärldsanalys från Kunskapscentrum inom psykotraumatologi på uppdrag av Socialstyrelsen. Analysen bygger i huvudsak på centrumets samtida forskningsöversikt och omvärldsbevakningar under det senaste året, men också på andra relevanta aktiviteter i närtid. Ambitionen har varit att hålla analysen på en generell nivå för att ge en översikt utan att betunga läsaren med onödiga detaljer. Analysen ger därför en översikt av ett antal aktuella frågor som centrumet noterat, utan att göra anspråk på att redogöra för alla relevanta utvecklingar.

Kunskapsområdets utveckling

Rysslands invasion i Ukraina

Det eskalerade kriget i Ukraina är fortsatt av hög relevans för svensk krisberedskap. Ur ett psykologiskt perspektiv fanns en oro för att ett stort antal flyktingar och asylsökande från Ukraina, som vi nu ser inte har materialiserats. Under 2022 var det ca 50 000 personer och under 2023 var det 10 000 personer från Ukraina som kom till Sverige enligt Migrationsverket. Det stora flertalet från Ukraina rör sig alltså inom landet och till grannländerna.

Vi ser att det europeiska stödet till Ukraina under stora delar av året upprätthålls på en relativt hög nivå, med tecken på avmattning. Det är naturligt att mobilisering och initiativkraft avtar, och hittills har vi sett en ovanlig uthållighet. I föregående omvärldsanalys pekade vi på vikten att framöver beakta tendenser till uttrötningseffekter. Särskilt viktigt är detta för personer i och från Ukraina, i samband med att samhället och infrastrukturen förstörs. Även om uthålligheten varit stor ser vi nu under hösten 2023 tecken på uttrötningseffekter i form av mindre stöd till Ukraina och flera uttryck för otålighet i krigets utveckling. Eftersom Ukrainas grannländer har varit särskilt hårt pressade av flyktingmottagandet kan det vara viktigt att vid värdering av krisstödsinsatser också överväga insatser till närliggande länder, där uttrötningseffekterna kan bli mera påtagliga och ha stora konsekvenser för ett mycket stort antal ukrainska flyktingar.

Det finns stora behov relaterade till psykisk ohälsa i Ukraina, och för ukrainare i grannländerna. WHO har nämnt utmaningar i form

av stigmatisering och låg medvetenhet om psykisk ohälsa. Den psykiatriska vården bygger på en centraliserad modell med psykiatriska sjukhus. De initiativ som finns för att utöka tillgången till psykologiska insatser i Ukraina för människor som drabbats i samband med konflikten har indikerat att de lyckas nå ut till ett flertal, men det är svårt att värdera i vilken utsträckning det täcker behoven. Det är också viktigt att förstå att omvärldens initiativ, liksom beslut att avveckla hjälp, kan påverka de drabbades psykologiska motståndskraft, liksom ukrainsk vårdpersonal, som nu under lång tid verkat under stor påfrestning.

Vi har tidigare nämnt hur psykologiska påverkansoperationer kan bidra till att splittra ett samhälles psykologiska mobilisering och påverka opinionen även i länder som Sverige. Detta då det är relevant för samhällets motståndskraft att det finns en tillit till samhället och mellan medborgarna, vilket är en viktig faktor för att samhället ska klara större kriser. Desinformation och polarisering kan användas för att påverka samhällets motståndskraft, och det har under året kommit flera exempel på hur det i sociala medier sprids falska uppgifter.

Coronapandemin

Coronapandemin har i Sverige inte varit en samhällsfarlig sjukdom sedan 1 april 2022, och WHO meddelade att den inte heller är en global hälsokris i maj 2023. Men en stor aktivitet finns fortsatt för att lära av pandemin. Vi understryker att det är viktigt med ett långsiktigt perspektiv vad gäller kunskap om psykisk ohälsa, dels på grund av oklarheter runt post-covid men också då vi generellt ser att en kris kan ha konsekvenser i form av psykisk ohälsa som finns kvar en längre tid efter att händelsen är över.

Utifrån den kunskap vi idag har är den samlade bilden att pandemin hade tydliga psykologiska och sociala effekter på vissa grupper i samhället, men att det totalt sett inte materialiserades någon epidemi av psykisk ohälsa i Sverige eller liknande länder. Det kommer att vara viktigt för forskningen att fortsätta analysera insamlat material, vilket kan ta tid, trots att samhället i stort lämnat pandemin bakom sig.

Bedömning och behandling

Digitala verktyg

Vi följer kunskapsutvecklingen av insatser till traumatiserade individer. Vid kunskapscentret har under året en doktorand disputerat

med en avhandling centrerad på utvecklingen av digitala insatser som komplement till sedvanlig vård. Denna typ av insatser kan öka tillgången till psykologiska interventioner, en resurs som under kriser och katastrofer är knapp. Appen PTSD Coach finns därför tillgänglig att ladda ned efter att forskare vid centret undersökt appens möjlighet att bidra till minskad posttraumatisk stress. Hittills har appen laddats ned av ca 1700 användare i Sverige. Vi förutser att ytterligare forskning inom området kommer att bidra med mera kunskap. Dels för flera problemområden inom traumafältet; dels om positiva effekter men också potentiella risker med sådana insatser; och dels om digitala insatser har möjlighet att nå ut till de som idag har bristande tillgång till kvalificerade insatser.

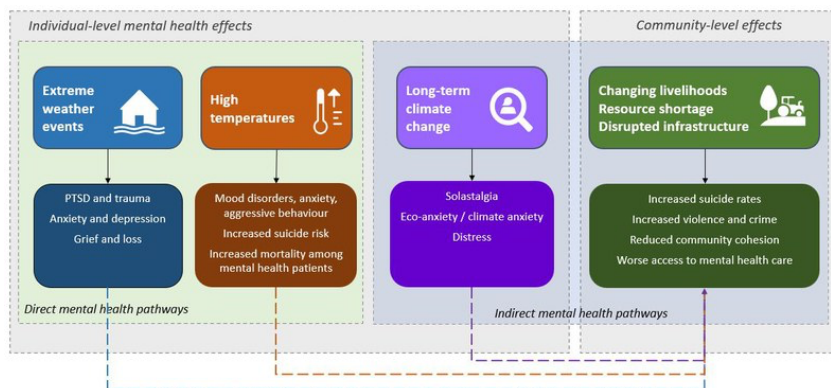
Nya diagnoser

I Sverige pågår fortsatt översättningsarbete med WHO:s elfte revision av sitt sjukdomsklassifikationssystem, ICD-11. Enligt klassifikationsverksamheten vid Socialstyrelsen planeras den svenska översättningen vara klar vid årsskiftet 2024/2025. Den nya upplagan innehåller reviderade diagnoser och nya diagnoser inom kapitlet stressrelaterade psykiska störningar.

Vi ser därmed ett behov av att sprida information om förändrade och nytillkomna diagnoser som komplex PTSD. Liksom i många delar av psykiatrin finns också mycket kvar att göra för att bättre förstå och förutsäga hur och varför psykiatriska symtom kan påverkas.

Klimatförändringar

2023 såg vi ytterligare exempel på hur klimatet påverkar oss människor. Inom psykotraumatologin ser vi fortsatt ökad uppmärksamhet mot händelser relaterade till klimatförändringar. Det finns också aktivitet bland stora globala och europeiska organisationer som uppmärksammar hur klimatförändringarna påverkar fysisk hälsa men också i vissa delar psykisk hälsa. De psykiska effekterna kan vara både direkta och indirekta, se exempel i Figur 1 som hämtats från *Climate change impacts on mental health in Europe: An overview of evidence* publicerad 2022 av European Climate and Health Observatory. Klimatförändringarna kan dock ha olika påverkan i olika länder och det är viktigt att Sverige har kunskap som är nationellt tillämpbar.

Figur 1. Psykologiska effekter relaterade till klimatförändringar, från European Climate and Health Observatory, European Environment Agency (2022).

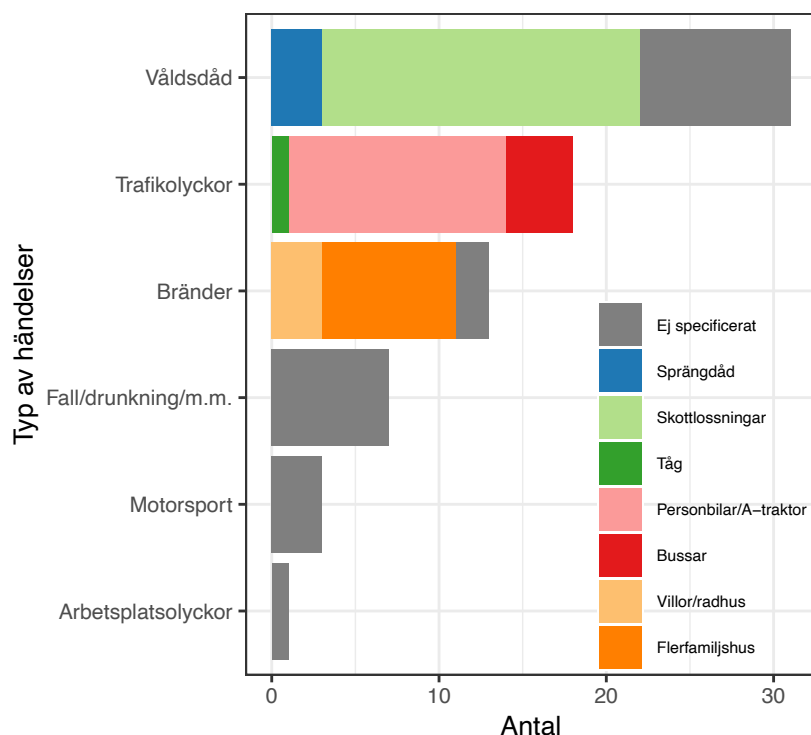
Utveckling och viktiga områden

Forsknings- och utvecklingsprojekt

Kommunal krisstödsverksamhet

De omvärldsbevakningar som centret har genomfört de senaste två åren har kunnat ge en första summering av vid vilken typ av händelser som aktiverar kommunala krisstödsgrupper över landet. Sammanställningen är inte komplett, utan baseras på händelser som identifierats via sökningar i en nationell mediedatabas på sökord relaterade till kommunala krisstödsgrupper. Det finns därmed sannolikt flera händelser som inte har fångats upp.

Figur 2 nedan illustrerar de typer av händelser som vi har fångat upp i bevakningen mellan 1 januari 2022 och 17 september 2023. Totalt rör det sig om 73 gånger som krisstöd aktiverats. Vid enstaka tillfällen aktiverades krisstödet efter att flera enskilda händelser ägt rum kort efter varandra. Den vanligaste typen av händelse har varit våldsdåd. Bland våldsdåden är skottlossningar vanligast då det gäller 19 av de 31 våldsdåden, typiskt sett skottlossningar på allmän plats. Vid 11 av dessa skottlossningar omkom minst en person. Näst efter våldsdåd aktiverades krisstödet vid trafikolyckor, där det ofta var unga människor inblandade och vanligtvis någon eller flera avlidna.

Figur 2. Antal händelser där aktivering av kommunal krisstödsgrupp nämnts i media under perioden 1 jan 2022 till 17 sep 2023.

Vidare har bränder, oftast i flerfamiljshus, föranlett kommunalt krisstöd. Ingen omkom vid dessa bränder. Antagligen var krisstödet bedömt som nödvändigt på grund av de stora praktiska behov som följer av denna typ av händelse.

Det är viktigt att igen påpeka att sammanställningen inte representerar alla händelser under perioden där kommunalt krisstöd har aktiverats. Samtidigt uppstår frågan hur vi i Sverige kan lära av händelsen. Ett första steg är att skapa en mera representativ bild av de händelser som föranleder krisstödsinsatser. Det vore därutöver också intressant att bättre förstå hur insatserna ser ut.

Coronapandemin

Vi ser att det på kort sikt ännu är aktuellt att använda insamlade data från pandemin för att generera kunskap inför framtida liknande epidemier.

Digitala insatser

Liksom tidigare ser vi goda möjligheter att på medellång sikt etablera forskning rörande digitala verktyg som kan komplettera sedvanlig vård av psykiskt trauma. Denna typ av studier är omfattande

och tidskrävande, och är därför en möjlig utveckling på medellång sikt.

Utbildningar

Vår analys kvarstår från föregående år om att vi ser ett behov på kort sikt av utbildning av vårdpersonal inom identifiering, bedömning och kännedom om nya och förändrade diagnoser inom området.

